

Отримано 26.10.23
Голова спеціалізованої
вченої ради ДФ.26.133.040
Г.Ф.М., проф. Махачашвілі Р.В.
Квадрат

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ.26.133.040 у Київському університеті
імені Бориса Грінченка
докторові філологічних наук, професорові,
завідувачу кафедри германської філології
Факультету романо-германської філології
Махачашвілі Русудан Кирилевні

Рецензія

Рецензента **Бобер Наталії Миколаївни**, кандидата філологічних наук, доцента кафедри германської філології Факультету романо-германської філології Київського університету імені Бориса Грінченка, про дисертацію **Гольцевої Марії Ігорівни «Англомовний дипломатичний дискурс Ради Безпеки ООН: структура і прагматика»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія галузі знань 03 Гуманітарні науки.

1. Актуальність дисертаційного дослідження.

Глобальні трансформаційні процеси останніх років довели важливість дипломатії та дипломатичної комунікації серед різноманіття інших дипломатичних жанрів, яка впливає на хід прийняття резолюцій та міжнародного втручання у вирішення конфліктних ситуацій, війн, міграції тощо.

Дисертацію присвячено дослідженню англомовних дипломатичних промов, зокрема між представниками таких альянсів як: ОДКБ, ШОС, НАТО, ЄС, Ліги арабських держав, засідань військово-економічних конфліктів тощо, які розглядаються на засіданнях Ради Безпеки ООН.

Метою дисертаційної роботи є виявлення структурних та прагматичних властивостей дипломатичного дискурсу на прикладі сучасних англомовних виступів на засіданнях Ради Безпеки ООН з охопленням хронологічного зрізу кінця ХХ – першої половини ХХІ ст.

Дослідження є дуже актуальним в сучасних реаліях, оскільки взаємодія учасників дипломатичної комунікації може бути конфліктною або квазі-конфліктною, особливо під час військових вторгнень, пандемії, катаклізмів.

Від початку великої війни росії з Україною, підтримкою України західними партнерами тон дипломатичного дискурсу суттєво змінився: від класичної ввічливості до несподіваної прямоти та жорстокості. За допомогою виявлених темо-генних концептів, що формують простір дипломатичних промов, дисертантка досить вдало виділила модуси дипломатичного поля, до ядра якого входять: БЕЗПЕКА/НЕБЕЗПЕКА, СВІТ, БРЕХНЯ, МИР, СВОБОДА, ЖИТТЯ, ПОВАГА, ІСТИНА, АВТОРИТЕТ,

ПЕРЕГОВОРИ, ВЕТО, ДИПЛОМАТ, ВЛАДА, КРАЇНА;ЗАГРОЗА, КОНФЛІКТ, ЖЕРТВА, ДРУГ, ВОРОГ, ДЕМОКРАТІЯ, ЗБРОЯ, СМЕРТЬ, ВІЙНА,БІЖЕНЦІ та ін.

2. Наукова новизна результатів дисертації.

Сучасні канони дипломатичного дискурсу засвідчують використання його ключовими учасниками граматичних форм, лексичних одиниць та клішованих виразів, які вже не є сталими, високопротокольними, а навпаки забюрократизованими.

Наукова новизна цієї праці полягає у тому, що це *перше* дослідження структурних і прагматичних властивостей сучасних англomовних промов у комунікативній ситуації засідань Ради Безпеки ООН. *Новим* є застосування інтегративних універсологічно орієнтованих інтерпретативних процедур, а також використання теорії релевантності для вивчення структурно-прагматичної специфіки таких промов. *Вперше* реконструйовано підґрунтя неефективності інституційного дипломатичного дискурсу; *вперше* досліджено використання комплексів мовних та мовленнєвих засобів введення в оману.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.

У **теоретичному плані** праця Гольцевої М.І., безперечно, має теоретичну значущість, оскільки є певним внеском до сучасних дискурсологічних студій, зокрема сприяє глибшому розумінню кореляції між структурою, прагматичним наповненням, релевантністю дібраних мовно-мовленнєвих одиниць для забезпечення успішності дипломатичного виступу. Значущим було виявлення і обґрунтування тенденцій збільшення неефективних дипломатичних перемовин з огляду на реалізацію специфічних суб'єктивних інтенцій суб'єктів відповідних комунікативних взаємодій.

Практична значущість отриманих результатів дослідження полягає в можливості використання її результатів, положень і висновків під час вивченні курсів «Теоретична грамати́ка» (розділ «Прагматика», «Дискурс»), «Основи дискурс-аналізу», на практичних та лекційних заняттях майбутніх філологів, перекладачів, журналістів, дипломатів.

Практичне значення проведеного дослідження має безперечну цінність, оскільки отримані результати вибірки із нових розвідок англomовних дипломатичних скриптів із засідань Ради Безпеки ООН можуть бути використані у дослідницьких роботах та написанні нових розвідок із корпусної лінгвістики, загального мовознавства та стати ще одним кроком у побудові теорії мовних картин світу, теорії мовних картин світу, теорії когнітивної лінгвістики та універсальної теорії дискурсу.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і результати, які представлено в дисертаційному дослідженні Гольцевої М.І., слід оцінити як теоретично, методично й емпірично обґрунтовані та достовірні. Вони базуються на використанні загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, таких як: методи корпусної лінгвістики, дискурсний аналіз, метод міжкультурної комунікації, методики концептуальної та прагматичної інтерпретації, мікро- та макроаналіз, а також метод кількісних підрахунків.

Результати цього теоретичного аналізу дозволили визначити, що англomовний дипломатичний дискурс є розумово-комунікативною взаємодією у встановлених інституційних умовах, яка відбувається між представниками-дипломатами з різних країн з метою здійснення впливу на адресатів дипломатичної комунікації.

Загальні висновки дисертаційного дослідження Гольцевої М.І., на нашу думку, логічні й переконливі та відбивають поставлені завдання та результати проведеної роботи.

Текст рецензованої дисертаційної праці коректний, логічно викладений з вдало використаним термінологічним апаратом.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

У розділах роботи поетапно подано відповідний арсенал методів.

На першому етапі здійснено збір та аналіз скриптів виступів дипломатів та запрошених гостей на засіданнях РБ ООН за 1994, 2004, 2014, 2020 та 2022 роки.

Застосування квалітативної методики аналізу дозволило виявити особливості та структуру дипломатичного виступу. За допомогою мікро та макроаналізу здійснено аналіз глибинних семантичних та поверхневих спектрів виступу. Використання дисертанткою способу концептуального аналізу, допомогло розкрити політичний, соціальний, культурологічний та історичний контекст, в умовах якого було проголошено виступ, та проаналізувати його роль та функцію в цьому контексті.

Послугуючись методами корпусної лінгвістики та програмою Sketch Engine, здійснено опрацювання текстів, які проходили фільтрування, відштовхуючись від порушення класичної, стандартної структури дипломатичної промови у разі введення в оману, сварки, надмірної емоційності.

У підсумку застосування мультимодального аналізу, який дозволив провести статистичний підрахунок отриманих результатів для вивчення залежності між декількома змінними одночасно.

Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри германської філології Факультету романо-

германської філології Київського університету імені Бориса Грінченка «Розвиток європейських мов та літератур в контексті міжкультурної комунікації» (реєстраційний номер 0116U006607), «Цифрова трансформаційна лінгвістика та міжкультурна комунікація у романо-германських мовах» (реєстраційний номер 0123U102796). Тему дисертації затверджено Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол №9 від 31 жовтня 2019 р.).

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях.

Дисертація, виконана Гольцевою М.І., є самостійним науковим дослідженням актуальної проблеми, містить оригінальні підходи до розв'язання теоретичних і практичних завдань. Основні положення дисертації містять елементи новизни. Наукові положення повністю обґрунтовані і отримали необхідну апробацію на наукових конференціях.

Джерельною базою дисертаційної праці стали фундаментальні наукові розвідки українських та зарубіжних вчених, скрипти засідань РБ ООН, дані корпусної лінгвістики та платформа для керування та аналізу тексту Sketch Engine.

Теоретичні положення та практичні результати дослідження були представлені на науково-практичних конференціях, зокрема:

міжнародних: «III Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми романо-германської філології у контексті антропоцентричної парадигми»(Онлайн, Київ, 2020); II International Scientific and Theoretical Conference «Science of XXI century: development, main theories and achievements» (Online, Helsinki, 2022); «V Міжнародна науково-практична конференція «Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти»(Онлайн, Львів, 2022); «XII Міжнародна науково-практична конференція “MODERN SCIENCE: INNOVATIONS AND PROSPECTS”» (Онлайн, Стокгольм, 2022): «II Міжнародна науково-практична конференція "Progressive Research in the Modern World"» (Онлайн, Юостон, 2022); «IV Міжнародна наукова конференція «Науковий простір: актуальні питання, досягнення та інновації»(Онлайн, Івано-Франківськ, 2022); «XVI Міжнародної науково-практичної дистанційної конференції Modern Science: Innovations and Prospects» (Онлайн, Стокгольм, 2022); «XXII International Scientific and Practical Conference MODERN THEORIES AND IMPROVEMENT OF WORLD METHODS»(Онлайн, Хельсінки, 2023); «The violations in a diplomatic speech. X Міжнародна науково-практична конференція INTERNATIONAL SCIENTIFIC INNOVATIONS IN HUMAN LIFE» (Онлайн, Лондон, 2023); «V Міжнародна наукова конференція ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ НАУКОВИХ ДОСЯГНЕНЬ» (Онлайн, Івано-Франківськ, 2023);

всукраїнських: «Концептуальні проблеми розвитку філологічних наук у сучасному полікультурному просторі» (Онлайн, Київ, 2021); «VIII

Всеукраїнська мультидисциплінарна конференція “Чорноморські наукові студії”»(Онлайн, Одеса, 2022);

проектах-програмах: Еразмус+ State-international-public: European values and norms determining interdisciplinary university module (STIPENDIUM).

Основні результати дослідження відображено у 13 публікаціях із них 12 одноосібні, зокрема: 3 статті у виданнях, включених на дату опублікування до Переліку наукових фахових видань України; 10 статей (з них 1 у співавторстві), у яких додатково висвітлено результати дисертації.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу. Дисертацію структуровано відповідно до визначеної мети та поставлених завдань, сформульованих у вступі, що містить характеристику актуальності, наукової новизни, об’єкта, предмета дослідження, теоретичного і практичного значення, методів і апробації роботи. Усіх формальних вимог у роботі дотримано.

Дисертаційне дослідження складається з анотації українською, англійською, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 300 сторінок, обсяг основного тексту – 233 сторінки, 19 сторінок – анотації. Список використаних джерел містить 303 найменування, з них 109 кирилицею та 194 латиницею, 252 – Інтернет-ресурси. Дисертація містить 1 таблицю та 48 рисунків.

У першому розділі дисертаційної роботи представлено теоретичні засади дослідження дипломатичного дискурсу.

ДД як двовекторна мовно-мовленнєва моделювальна діяльність, має ряд особливостей, визначається культурологічними, психологічними чинниками, та перетинається з іншими типами дискурсу. Визнання інхоативної ірраціональності категоризації (раціоналізації, моделювання світу тощо); принцип множинності інтерпретації та єдності протилежностей; закон повторення; закон циклічності; закон свободи вибору; енігматичність біфуркацій системного поступу; принцип ієрархічності та фрактальної організації систем різних рівнів, визначає модули дипломатичного дискурсу.

Вдалим є представлення дисертанткою актуальних тем з дотичними підтемами, які обговорюються на засіданнях РБ ООН, а саме: питань безпеки, питання конфлікту інтересів, війна є найпоширенішими, а питання міграції є найменш поширеними.

У другому розділі сконцентровано увагу на лінгвопрагматичному ракурсі англomовного дипломатичного виступу, де питання безпеки, конфліктів та переслідування є особливо гострими. Валоративний, волонтактивний та моделювальний аспекти дипломатичної промови визначають її функціонування як вербалізованого альтернативного світу, що у просторі РБ

ООН фрактально віддзеркалює конфліктну або кооперативну взаємодію різних цивілізацій, культур та ментальностей.

Третій розділ присвячено дослідженню структурних властивостей сучасних англomовних виступах дипломатичного дискурсу Ради Безпеки ООН, де категорія інформативності зазнає найбільших порушень. Коливання нерелевантних мовленнєвих актів може вказувати на проблему невідповідності деяких промов основній тематиці обговорень РБ ООН, надмірній емоційності, ухилення від відповідей, надання надмірних деталей.

Особливо імпонує те, що викладено авторський погляд на застосування інтегративних універсологічно орієнтованих інтерпретативних процедур, а також вперше реконструйовано підґрунтя неефективності інституційного дипломатичного дискурсу; вперше досліджено використання комплексів мовних та мовленнєвих засобів введення в оману.

У статті «Lies and deception in modern English diplomatic discourse: pragmatics in interdisciplinary focus», опублікованій у співавторстві з Колесником О.С., внесок Гольцевої М.І. полягає у тому, що вона висунула гіпотези дослідження, підбрала методики аналізу відібраного корпусу даних, розробила критерії аналізу, а також здійснила статистичну обробку та проаналізувала отримані дані, що становить 50% тексту статті.

Робота істотно виграє завдяки чисельним таблицям, діаграмам, рисункам, які покращують візуальне сприйняття матеріалу й певних положень дисертації.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Аналіз тексту дисертації Гольцевої М.І. дає підстави стверджувати, що здобувачка дотрималася вимог академічної доброчесності в повному обсязі.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Основні дискусійні моменти вже обговорено під час аналізу змісту розділів дисертації. Тут наведемо лише окремі загальні міркування. Окремі положення дисертації спонукають до дискусії, а деякі аспекти потребують уточнень:

1. На сторінці 37 Ви зазначили, що **дискурсивна поведінка** мовних особливостей регулюється експліцитною прагматикою та імпліцитною прагматикою, поясніть будь ласка, суть терміну та важливість його вживання. На Вашу думку в чому різниця між **дискурсивна поведінка** та **дискусійна поведінка**?

2. На сторінці 8 Вами було зазначено : Домінування введення в оману на засіданні РБ ООН.....а далі у кількісні та відсоткові показники за відповідний рік вибірки. На Вашу думку, від чого залежить зростаючий відсотковий показник введення в оману з 30.49% у 1994 році до майже 50%

у 2022 році? Та чим на Вашу думку, Ви можете пояснити такий високий відсоток "введення в оману" у 2022 році?

3. Шановна Маріє Ігорівно, чи спостерігається аналіз впливу гендерних відмінностей на структурування дипломатичного дискурсу?

Висловлені коментарі та зауваження не є категоричними. Позиції та переконання авторки мають право на відстоювання під час захисту дисертації.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей.

Здобувачка, Гольцева Марія Ігорівна, має високий рівень теоретичних знань, практичних умінь, навичок і компетентностей. Вона здатна самостійно проводити дослідження, робити висновки, доводити свою позицію, дискутувати. Неабияке значення має вміння дисертантки бачити проблемні питання й визначати перспективи дослідження. Усі представлені міркування не мають характеру зауважень, а є роздумами з приводу актуальної проблематики дисертації Гольцевої М.І..

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам.

Зауваження, що висловлені вище, мають дискусійний характер, через що не зменшують наукову новизну, теоретичну та практичну значущість дисертації, що рецензується.

Дисертація Гольцевої Марії Ігорівни «Англомовний дипломатичний дискурс Ради Безпеки ООН: структура і прагматика» є завершеною науковою працею, у якій авторка отримала нові наукові результати.

Дисертація відповідає п.6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 за №155/30023, а авторка роботи – Гольцева Марія Ігорівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія.

Рецензент:

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської філології
Факультету романо-
германської філології
Київського університету
імені Бориса Грінченка

